

KARABÜK ZİYRAT (ZİYARET) GELENEKLERİNİN TOPLUMSAL BÜTÜNLEŞME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Enver KAPAĞAN*
Zehra KORKMAZ***

Özet: Bu çalışmada dini bayramlar olan Ramazan ve Kurban bayramlarının arife günlerinde Karabük'te yapılan ve ziyaret (ziyaret) adı verilen etkinlikler toplumsal bütünleşme açısından ele alınıp incelenmiştir. Bu bayramlar gerek Türkiye'de gerekse farklı Türk devletlerinde bayramdan bir gün önce (arife denilen günde) mezarlık ziyaretleri ile başlamaktadır. Araştırma evrenimizi oluşturan Karabük'te de bayram kutlamaları arife günü başlamakta, bugün de mezarlık ziyaretleri ve farklı etkinlikler gerçekleştirilmektedir.

Çalışma kapsamında ilk olarak konu ile ilgili literatür çalışması yapılmış daha sonra Karabük halkı ile arife günü ziyaret gelenekleri hakkında saha çalışması kapsamında mülakatlar yapılmıştır. Yapılan literatür çalışmasında gerek Türkiye'de gerekse Türk devletlerinde arife günlerine büyük ehemmiyet verildiği, bayramın adeta arife günleri başladığı ve arife günlerinde insanların bir araya gelerek çeşitli etkinlikler düzenlediği belirlenmiştir. Yürütülen saha çalışmasında ise Karabük'te de arife günlerine özel bir anlam yüklendiği, arife günlerinde insanların bir araya gelerek etkinlikler yaptığı ve bu etkinliklerin toplumda birlik ve beraberliğin tesisinde geçmişten günümüze etkili olduğu ve olmaya devam edeceği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bayram, Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı, Ziyaret

The Effects Of Karabuk's Ziyrat (Visitation) Traditions On Social Integration

Abstract: This study examines and analyzes the events called ziyrat (visitation), which take place on the eve of the religious holidays of Ramadan and Eid al-Adha in Karabük, from the perspective of social integration. These holidays, both in Turkey and in various Turkic states, begin with cemetery visits on the day before the holiday, known as arife. In Karabük, which constitutes the research universe of this study, holiday celebrations also start on arife day, during which cemetery visits and various other activities are carried out.

As part of the study, a literature review on the subject was conducted first, followed by interviews with the people of Karabük regarding arife day ziyrat traditions as part of the field research. The literature review revealed that arife days are highly significant both in Turkey and in Turkic states, with the holiday essentially beginning on these days and people coming together to organize various activities. The field research found that arife days also hold special significance in Karabük, with people gathering and engaging in events that have historically contributed to fostering unity and solidarity in society and continue to do so today.

Key Words: Eid, Ramadan Eid, Kurban Eid, Visit.

Amaç

Çalışmada amaç kültürün aktarılmasında önemli unsurlardan biri olan, gerek Anadolu'da gerekse Anadolu dışındaki Türk topluluklarında geçmişten günümüze halk tarafından devam ettirilen, kimi şehirlerde “ziyrat” olarak adlandırılan dini bayramların arife günlerinde gerçekleştirilen etkinliklerin Karabük ilinde geçmişten günümüze nasıl gerçekleştirildiğini tespit etmek ve toplumsal bütünleşme üzerindeki ehemmiyetine işaret etmektir. Böylece yapılan etkinlikler gelecek nesiller tarafından da fark edilecektir. Literatür çalışması kapsamında yapılan araştırmada arife günü yapılan etkinliklerin farklı çalışmalarda dini bayram gelenekleri içerisinde ele alındığı, bu etkinlikler ile ilgili müstakil bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu anlamda çalışmanın bir başka amacı da Anadolu ve Anadolu coğrafyası dışında ve araştırma evrenini oluşturan Karabük'te büyük önem verilen bu etkinliklere dikkat çekmek ve bu kültürel mirasın yaşamaya devam etmesine katkı sunmaktır.

Giriş

Milletler ve milletlerin oluşturdıkları kültürün devamı açısından büyük önem arz eden gelenek ve görenekler içerisinde toplumu oluşturan fertlerin bir araya gelerek

*Prof. Dr, Enver KAPAĞAN, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğretim Üyesi, enverkapan@hotmail.com.

*** Uzman Öğrt. MEB Karabük Bilim ve Sanat Merkezi, zehrakork@gmail.com.

gerçekleştirdikleri etkinliklerin yeri büyüktür. Türk toplumu açısından da dini bayramlar olan Ramazan ve Kurban bayramları toplum fertlerinin bir araya gelmesi, küslerin barışması, birlikte yenilip içilmesi, birbirine uzak mekânlarda ikamet eden akraba gençlerin ve çocukların tanışıp kaynaşması açısından büyük önem arz etmektedir (Boratav, 2013). Bu bayramların bir gün öncesi olan arife günlerine de gerek Anadolu'da gerekse Anadolu dışındaki Türk devlerinde büyük önem verilmekte, bayram adeta arife gününden başlamakta, arife günlerinde mezarlık ziyaretleri ile birlikte farklı etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Erbil Türkmenleri Ramazan Bayramı arifesinde ikindi namazından sonra mezarlıkları ziyaret etmeye gider ve geçmişlerinin ruhuna Fatiha Suresi okurlar. Bu ziyarette mezar bakımı, mezar temizleme yapılır, mezarlara su dökülür. Mezarlar üzerinde buhur ve mum yakılır (Şimşek ve Demirkaya, 2023).

Kırgızlarda Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı arifesinden başka bir de Ramazandan bir gün öncesi de arife olarak tabir edilmektedir. Ramazan Arifesinde sabah namazı sonrasında mezarlıklar ziyaret edilir ve mezar başlarında Kur'an okunur. Kurban Arifesinde ise cıt yani koku çıkarma ismi verilen bir adet vardır. Cıt çıkarma şu şekilde uygulanır: Az miktardaki yağ tavada kızdırılır, tavaya biraz un dökülerek karıştırılır. Böylece etrafa bir koku yayılmaktadır. İnanişâ göre bu koku ataların ruhlarına gidecek ve onları hoşnut edecektir. Sonra kızartılmış olan bu hamur aile içinde yenir. Devamında ataların ruhları için Kur'an okunur ve dua edilir. Bu uygulamaların büyük sevap kazandıracığına inanılır (Polat, 2015).

Arife günü Makedonya'da bayram günleri gibi geçmektedir. Kırsal kesimde yaşayan Müslüman halk arife gününde işe gitmezler ve evlerinde de tüm işlerini bırakırlar. Kurban Bayramı arifesinde varlıklı aileler kurban keserler ve böylece bayram öncesinde ihtiyaç sahibi ailelerin et ihtiyaçlarını gidermeyi amaçlarlar (Okur, 2023).

Kastamonu'da da arife günleri özel ehemmiyet verilen günlerdir. Kastamonu İhsangazi İlçesi Çiçekpınar köyünde ziyaret geleneği uygulanmaktadır. Ziyarat uygulaması bayramları karşılama geleneğidir. Arife günü ikindi namazında köyün erkekleri camide toplanır ve namaz sonrasında köyün mezarlığına giderler. Burada ilk olarak Fakir Dede Türbesi ziyaret edilir, Fakir Dede için dualar edilir. Daha sonra herkes kendi ailesinin, akrabasının ya da tanıdıklarının mezarına gider. Kadınlar evde yemek yapmakla meşgul olduklarından mezarlığa gelemeyizler. Akşam tekrar köy odasında toplanılır ve kadınların getirmiş oldukları yemekler yenir. Bu yemeğe her ailenin büyüğü katılır (Yüksel, 2011).

Kastamonu Tosya ilçesinde de arife günü mezarlık ziyareti yapılır. Bazı köylerde ise akşam namazı sonrasında yemek verilmektedir. Yemeğin arkasından dualar edilmektedir (Çılgınoğlu ve Çam, 2021).

Bolu İli Mengen İlçesinde arife günü her evde helva yapılmaktadır. Bu helvanın adı halk ağzında kara hevle'dir. Un, rengi koyu hal alana kadar kavrulduğu için kara helva adını alır. Kavrulan bu un şeker ile tatlandırılır. Öğle namazının ardından mezarlıklara giden erkekler ilk olarak mezarlarını ziyaret ettikten sonra sekiz ile on kişilik gruplar oluştururlar ve yanlarında getirmiş oldukları helvaları paylaşarak yerler (Yalçın Çelik, 2010).

Mersin İli Erdemli ilçesinde Ramazan ve Kurban bayramları arifesinde tüm akrabalar toplanarak pişmaniye yapmaktadır. Pişmaniyeler arife günü akşamında hep birlikte yenir ve bayramda da misafirlere ikram edilir (Haz. Oğuz, 2012).

Elazığ Maden ilçesinde arife sabahında şekerlemeler ve önceden hazırlanmış olan çöreklerle birlikte mezarlığa gidilir. Mezarların başında Kur'an-ı Kerim ve dualar okunduktan sonra çörek ve şekerler mezarların başına konur. Büyükler mezarlıktan ayrıldıktan sonra mezarlığa gelen çocuklar çörek ve şekerleri alır. Mezarlık dışında da çocuklara şeker dağıtılmaktadır. Mezar başlarına konulan bu yiyeceklerin ölen kişilerin ruhlarını sevindireceğine, çocukların bu şekerleri yemesiyle de ölen kişilerin ruhlarının sevap kazanacağına inanılmaktadır (Haz. Oğuz, 2012).

Mardin Derik ilçesi Çukursu köyünde de arife günleri akşam güneş batar batmaz kadınlar mezarlıklara giderler zira ölmüş yakınlarının arife günü akşamı güneş battıktan sonra kendilerini gördüklerine inanmaktadırlar. Mezarlıkta dualar okunur ve mezar başlarına şeker bırakılır. Arife günü kadınların bırakmış oldukları bu şekerler de bayram günü çocuklar tarafından toplanır. Bayramlarda ekseriyetle misafirlere şeker ikram edildiğinden ve şeker bir bayram kutlama geleneği olduğundan mezar başlarına bırakılan bu şekerler ile de ölmüş yakınların bayramlarının kutlanmış olduğuna inanılmaktadır (Haz. Oğuz, 2012).

Çankırı'nın Kalfat köyünde arife günü köy çocukları akşam için anlaşılır ve akşam her biri bir miktar para getirir. Bu paralarla helva, şeker vb. yiyecekler alıp bayram gecesi boş bir evde sabaha kadar aldıklarını yiyip eğlenirler ve sabaha kadar uyumazlar. Uyuyanlara türlü şakalar yapılır. Sabah ezanıyla herkes evlerine dağılır. Bu toplantıya ferfene ismi verilir (Haz. Oğuz, 2012).

Ankara'nın Mamak ilçesi Kutludüğün kasabasında Ramazan ve Kurban Bayramının arife günlerinde ise “Kokkudu Kok” ismi verilen bir gelenek gerçekleştirilir. Arife günü öğleden sonra banyo yaptırılan çocuklar toplanarak helva kokusu aldıkları evlerin kapısına gider ve “kokkudu kok” diye seslenirler. Evlerden çocuklara helva verilir. Çocuklar daha sonra bu helvaları birleştirerek paylaşırlar (Haz. Oğuz, 2012).

Kırıkkale köylerinde arife günü bütün çocuklar genişçe bir meydanda toplanır ve önlerine tabaklarını koyarlar. Köydeki kadınlar da çörekler hazırlamışlardır. Çöreğin yanında başka yiyecekler de olabilir. Çörek ve yiyecekler meydana getirilir ve çocuklara üleştirilir. Bu etkinliğe “çörek üleşme” denilmektedir. Çocuklar bu sırada maniler, şarkılar söyleyip oyunlar oynarlar. Nihayetinde de hediye getirenleri alkışlarlar (Haz. Oğuz, 2012).

Muğla İline bağlı Yeşilyurt köyünde Ramazan ve Kurban Bayramı arife günlerinin akşam saatlerinde günlük ağacının kabukları tepsiye alınmış olan odun közü üzerine konularak buhur olarak yakılıp tütürülür. Bu sırada bir Fatiha ve bir İhlas Suresi okunur. Buhur tütsü haline gelip koku çıkarmaya başladığında bu kokunun ölümlerin ruhlarına gideceğine ve o ruhları huzura kavuşturacağına inanılmaktadır (Haz. Oğuz, 2012).

Çalışmanın araştırma evrenini oluşturan Karabük'te de arife günleri çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Karabük ili Ovacık ilçesinde arife günü öğle namazından sonra “ziyarat (ziyaret)” olarak ifade edilen mezar ziyaretleri gerçekleştirilir. Ziyrata gelenler un helvası getirir, mezarlıkta bu helvalar birleştirilir, gelenlere ikram edilir ve sonrasında dualar okunarak mezar ziyareti tamamlanır. Ramazan Bayramı arifesinde yani ramazanın son iftarı, köy odasında herkesin imece usulü kurduğu sofralarda birlikte yapılır. Bu gelenek halen sürdürülmeye çalışılmaktadır (Deniz ve Aydın, 2022). Yine Ovacık Boduroğlu köyünde arife günü ikindi namazından sonra ziyaret gerçekleştirilir. Ziyarat sonrasında köy odasında toplanılır, gelenlere “miyana” adlı kara helva ve yufka ekmeği dağıtılır. Herkes birbirinin getirdiği miyana ve yufka ekmeğinden yer. Kendi getirdiğini yemez. Miyana helvası, kavrulmuş un ve pekmezin iyice karıştırılması sonucunda elde edilen yuvarlak şekilli ve koyu renkli bir helvadır (Deniz ve Aydın, 2022).

Yapılan literatür çalışması neticesinde elde edilen veriler değerlendirildiğinde dini bayramlar olan Ramazan ve Kurban bayramları arife günlerine büyük önem verildiği, arife günlerinde farklı etkinlikler yapıldığı görülmektedir. Arife günlerinde yapılan etkinlikler ise ekseriyetle bayram gelenek ve göreneklerinde ele alınmış olup bugünler ile ilgili müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır. Karabük ve aynı bölgede bulunan Kastamonu ve ilçelerinde ziyaret olarak nitelendirilen arife günü etkinlikleri de müstakil bir çalışma içerisinde yer almamıştır. Bu bakımdan çalışma bir ilk ve tek olma özelliği taşımaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada sosyal bilimler araştırma yöntemlerinden mülakat ve gözlem tekniği kullanılmıştır. Çalışmada ilk olarak literatür taraması yapılmış, konu ile ilgili yapılmış olan

farklı çalışmalar incelenmiştir. Elde edilen bilgiler ışığında saha çalışması yürütülmüştür. Saha çalışması kapsamında konu ile ilgili gözlemlerden yararlanılmış ve geçmişten günümüze arife gününde yapılan ziyaret etkinliklerine tanıklık etmiş kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler imkânlar ölçüsünde yüz yüze veya telefon görüşmeleriyle gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kişilerden elde edilen veriler “bulgular” kısmında ele alınmıştır. Kişiler metin içerisinde kaynak kişi (KK-1) olarak verilmiş, rapor sonunda ise “kaynak kişiler” başlığı altında isim soyisim, doğum yeri ve yılı, eğitim düzeyleri hakkındaki bilgileri ile yer almıştır. Görüşmelerde kaynak kişilere yöneltilen sorulara ise rapor sonunda yer verilmiştir.

Araştırmanın evrenini Karabük ili oluşturmaktadır. 1935 yılında açılan Ankara-Zonguldak Demiryolu üzerinde bulunan Karabük ili 1937 yılına kadar Safranbolu ilçesine bağlı Öğlebeli köyünün 13 hanelik bir mahallesiyken 1937 yılında demir-çelik fabrikasının kurulmasıyla göç almaya başlayarak hızlı bir nüfus artışı yaşamıştır. Bunun neticesinde 6 Haziran 1995 yılında Zonguldak’ın Yenice, Safranbolu ve Eflani ilçeleri ile Çankırı’nın Ovacık ve Eskipazar ilçelerinin birleştirilmesiyle Türkiye’nin 78. vilayeti olmuştur (<https://karabuk.ktb.gov.tr/>).

Karabük, kuruluş ve gelişme yılları Cumhuriyet Döneminde gerçekleşen bir şehir olması itibarıyla Cumhuriyet Kenti olarak nitelendirilmiştir. Nüfusu 2022 verilerine göre 252.058’dir (<https://www.nufusu.com/>). Safranbolu ise Karabük’ün, en büyük ve nüfus yoğunluğuna sahip, tarihî geçmişi ve kültürel özellikleriyle en önemli ilçesidir. Safranbolu’nun nüfusu 2022 verilerine göre 70.409’dur (<https://www.nufusu.com/>). Böylece Karabük bir yanı ile tarihî kökenlere bağlı bir şehirken; bir yanı ile göç alan bir şehir olması sebebiyle değişime açık bir şehir olmuştur. Bu açıdan kültürümüzün önemli bir ögesini teşkil eden dini bayram arife günlerinde yapılan ziyaret etkinliklerinin Karabük ilinde ele alınması ayrıca bir ehemmiyet arz etmektedir.

Bulgular

Bu bölümde Karabük ilinde arife günleri gerçekleştirilen etkinlikler ile ilgili yapılan mülakatlardan elde edilen veriler değerlendirilecektir. Araştırma kapsamında Karabük’ün farklı ilçelerinden kişilerle görüşülmüş böylece Karabük genelinde arife günlerinde yapılan etkinlikler ve bu etkinliklerin toplumsal bütünleşme açısından nasıl bir işleve sahip olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece kutlamalara biçilen işlevin ve kutlamalardaki farklılık ve benzerliklerin de gözlenmesi mümkün olmuştur.

Gerek Türk coğrafyasında gerekse Türkiye’de dini bayramların arife günlerine büyük ehemmiyet verilmiş, bu günler adeta bayram gibi değerlendirilmiştir. Karabük ilinin genelinde de bayram arifelerine büyük ehemmiyet verilmektedir.

“Ovacık ilçesi Sülük köyünde ziyata gelenler pişi ve un helvası getirirlerdi. Şimdilerde normal helva ve ekmek getiriyorlar. Köy imamı mezarlıkta yeşil bir ağaca sırtını dayayarak oturur. Millet de etrafına oturur. Hoca Kur’an okur, dualar edilir. Getirilen helvalar ve ekmekler birbirine karıştırılır. Tekrar herkese dağıtılır (KK-5).” “Atalarımızdan gelen bir gelenektir bu ziyaret. Ramazan ve kurban arifelerinde yapılır. İkinci namazından sonra bizim burada mezarlık ziyaretlerine gidilir. Mezarlıkta vatandaşların toplandığı bir alan vardır. Burada çember oluşturulur. Evden getirilen ve undan yapılan karma helvalar ve ekmekler ortada toplanır hepsi birbirine karıştırılarak tekrar gelenlere dağıtılır. Eski zamanlardan beri yapılan bir adettir (KK-8).” “Ovacık Sofuoğlu Köyü, Sarıoğlu Mahallesi’nde arife günü sabah mezarlıklara gidiliyor, herkes kendi mezarlıklarının başında duasını ediyor. Öğleden sonra köy odasında toplanılıyor. Herkes evinden ekmek, helva ve paket çay getiriyor. Önce Kur’an okunuyor, dua ediliyor. Sonra getirilen ekmek ve helvalar karıştırılıyor. Çay demleniyor. Herkese ekmek, helva ve çay dağıtılıyor. Bu ekmek önceleri yufka ekmeği olurmuş. Şimdilerde fırından aldıkları ekmeği getiriyorlar. Hiçbir şey getiremeyen kişiler de getirilenlerden yiyor. Böylece kimse aç kalmamış oluyor. Helvalar ve ekmekler karıştırıldığı

için birbiriyle küs olup birbirinin ekmeğini yemeyenler de birbirinin ekmeğini yemiş böylece barışmış oluyor. Ayrıca köyde yaşamayanlar da ziyaret için köye geliyor, böylece çocuklar ve gençler için de bir tanışma, kaynaşma oluyor (KK-6).”

“Karabük ili Eskipazar ilçesinde de ziyaret geleneği geçmişten günümüze devam etmektedir. Ziyarat geleneği dini bayramlar öncesinde arife günlerinde ikindi namazıyla birlikte genç, yaşlı, çocuk demeden tüm köy halkının köy odalarında toplanmasıyla başlar. Arife günleri, köy halkının şehirlerde yaşayan yakınları da köyde düzenlenen ziyaretlere katılır. Ziyrata katılan bütün köy halkı kendi getirdiği yufka ve miyane helvasını ortada bir sini (tepsi) içerisinde birleştirir. Bazı evlerden de nişasta helvası getirilir. Nişasta helvası köylerde organik olarak yapılan doğal nişastadan yapılır. Sonrasında yufka içerine konulan miyane helvası ve nişasta helvası yetişkin çocuk demeden herkese eşit şekilde dağıtılırdı. Günümüzde ziyaret geleneği devam etmekle birlikte ziyrata katılanların sayısında düşüş görülmektedir. Miyane helvası ve nişasta helvasının yerini tahin helvası, yufkanın yerini de ekmek almış durumdadır. Miyanenin ve nişasta helvasının daha önceden yapılarak hazır bulunmuş olması, malzeme olarak ekonomik olması gibi sebeplerle hem ziyaretlerde hem cenaze sonrası törenlerde hem de bayramlarda tercih edilirdi. Miyane helvasına halk dilinde miyane helvesi ya da kara helva denilir (KK-4).”

“Karabük ili Eflani ilçesinin köylerinde ev büyükleri arife günleri çocuklar için onar yirmişer liralık paralar hazırlardı. Arife günü sabah vakitlerinde de ziyafet verecek köylerin bütün erkek ve kızları köyün mezarlığında toplanırdı. Her evden çocuklar vasıtasıyla peştamala sarılı vaziyette yufka ekmeğine dürülmüş olan miyane helvaları ortaya konurdu. Bu helvalar yumruk gibi hazırlanmıştır. Herkesin getirdiği helvaların ortada toplanmasına “helva katma” denir. Herkes toplandıktan sonra ölümlere dua edilir. Duadan sonra ortaya konulan helvaya sarılı yufka veya yonga denilen ekmekler oradakilere dağıtılır. Arife günleri dünyaya ait iş görülmez. Yaş ağaç kesilmez. Arife günleri bu etkinlikten başka çocuklar için koşu gibi çeşitli eğlenceler yapılırdı. Yarışları kazanan çocuklara hindi, tavuk gibi ödülleri verilirdi. Köylerdeki çocuklar Eflâni’ye giderlerdi. O gün Eflâni pazarı köylerden gelen çocuklarla dolu olurdu. Çocuklar ellerine geçirdikleri paralarla mantar, barut, pat pat, oyuncak tabanca gibi patlayıcı şeyler alırlardı. Pazara gidenler hava kararmadan eşeklerine binerek köylerine dönerlerdi. Bu sefer de yollar çocuk kabileleriyle dolardı. Büyükler ziyaretlerini yaparlarken küçükler de bayram elbiselerini giyinip kızlı erkekli gruplar olarak köyün sokaklarında dolaşır, çocuklar ellerindeki düdükleri, borazanları öttürerek gelecek bayramı bir gün önceden kutlarlar, akşam da evlerine dağılırlardı. Merkeze yakın köylerde çocuklar için düzenlenen yarışlara ve sonunda çeşitli hayvanların ödül olarak verilmesine artık fazla rastlanmıyor. Helva dağıtma geleneği ise devam ediyor (KK-9).”

“Dini bayramlarımız olan Ramazan ve Kurban bayramlarından bir gün önceki arife gününe Eflani ve köylerinde ziyaret denir. Ziyaratın vakti gün içinde öğle ya da ikindi namazlarından sonra olabilir. Öğle veya ikindi namazına gelirken yörede hemen hemen her ocakta yani her evde yapılan miyane helvası hane sahibi tarafından ziyatta ikram için camiye getirilir. Ziyarat bazı köylerde camide bazı köylerde mezarlıkta yapılmak suretiyle gerçekleştirilir. İkram da mezarlıkta ya da camide yapılır. Camide yapılacaksa mezarlık ziyaretinden sonra camide toplanılır. Ama bu çok nadir görülen bir gelenektir. İlk olarak mezarlıklara gidilir ve herkes kendi ailesinin başında Fatıha ve Kur’an-ı Kerim’den sureler okur. Kur’an okumayı bilmeyenler de orada bulunan hocadan kendi mezarlarının başında Kur’an okumasını rica ederler. Daha sonra getirilmiş olan rengi, kokusu farklı helvalar ve ekmekler birbirine karıştırılır. Ziyrata gelenlerin sayısınca pay edilir ve dağıtılır. Günümüzde kimi köylerde şeker dağıtımı başlamıştır. Bu helvaların hepsinin birbirine karıştırılması iman noktasında, İslam noktasında, örf ve geleneklerimizde bir ve beraberiz anlamı taşımaktadır. Ayrıca helva getirsin getirmesin herkese bu helvaların dağıtılması da herkesin bayrama karnı tok girmesi, aç kimsenin kalmaması anlamı taşımaktadır. Daha önceleri her hanede pişirilen

helvaları çocuklar kapı kapı dolaşarak toplardı. Bir mutlulukla kapı kapı gezerler her evden helvayı onlar toplarlardı (KK-3).”

“Karabük ili Safranbolu ilçesine bağlı Konarı köyünde bayram arife günlerinden başlar. Gurbette yaşayanlar arife günü köylerinde olmaya özen gösterirler. Çoluk çocuk köylerine gelirler. Arife gününün sabahında çocuklar da dâhil herkes sabah namazına kaldırılır. Arife günü sabah namazına bayram namazından daha çok önem verilir. Çocuklara da bu duygular aşılanır. Sabah namazından sonra camiden çıkan erkekler imamla birlikte mezarlığa gider dualarını ederler. Daha sonra kadınlar mezarlığa gider. Her iki bayramın arifesinde de ikindi namazı türbede kılınır. Köydeki üç caminin imamı ve cemaati de türbeye gider ve erkek kadın ayrı bir şekilde namazını kılar. Namazdan sonra ise toplu bir şekilde dua edilir. Bizde ekmek helva dağıtma âdeti yoktur. Kurban Bayramı arifesinde kınalar yakılır. Gözü yaşlı kurban diyerek kurbana da kına yakılır. Bu gelenekler hâlâ devam ettirilmektedir. İnsanlar böyle alışmış ve bunun sevabının daha çok olduğunu düşünmektedir (KK-2).”

“Safranbolu ilçesi Ovacuma köyünde Ramazan ve Kurban arifesinde evlerde ekmekler yapılır, helvalar kavurulur. Bu ekmek ve helvalar mezarlıklara gidilerek gelen misafirlere yani mezar ziyareti yapanlara ikram edilir. Yine Ramazan Bayramı arifesinde en özel yemekler yapılarak son iftarda camilerde dağıtılır. Kurban Bayramı arifesinde de en güzel kıyafetler giyilerek gezilir. Köyün erkekleri kendi aralarında oyunlar hazırlayarak eğlenirler. Köyün kadınları da kendi aralarında bir araya gelir, yiyecekler hazırlayarak ikram ederler. Her iki bayram arifesinde mezar başlarında Yasin-i Şerif ve bazı sureler okunur. Mezarlara çiçek dikilir, mezarlarda büyümüş olan ayırık otları temizlenir. Yalnız ot temizleme işi Kurban Bayramı arifesinde ot koparılmadığı için yapılmaz (KK-7).”

“Arife günleri ziyratta eskilerde yağlı gözleme yapıp dağıtırlarmış. Şimdilerde ise bisküvi dağıtılıyor. Ziyrata ikram için getirilenler mezarlıktaki masaların üstüne konulur. Kur'an okunduktan sonra bir tane görevli bu gözlemeleri ya da bisküvileri herkese dağıtır. Bir de Ramazan Bayramı arifesinde son iftar vaktinde lokumla oruç uğurlaması yapılır. İftar vakti lokum ya da tatlı bir şeyle balkona, merdiven başına, kapıya ya da cama çıkılır ve son oruç tatlı bir şeyle açılır. Ramazan ile helalleşilir ve Ramazan ayı bu şekilde uğurlanır (KK-1).”

Yapılan saha çalışması Karabük'ün tüm ilçelerine yayılmış bir vaziyette yürütülmüştür. Elde edilen bulgularda da Karabük ili genelinde dini bayramların arife günlerinde yapılan ve ziyaret ismi verilen geleneğin geçmişten günümüze ve bölgeden bölgeye bazı değişikliklerle devam ettiği görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma neticesinde Karabük ve ilçelerinde geçmişten günümüze bazı değişikliklerle ziyaret geleneğinin devam ettirildiği tespit edilmiştir. Ziyarat geleneğindeki etkinlikler köyden köye farklılık gösterse de özünde aynı gayeyi taşımaktadır. Karabük genelinde ziyaret denilen arife günü etkinliklerinde ilk ve en önemli gaye mezarlık ziyaretine gidip ilk olarak aileden ahirete göçmüş olan büyüklerin ve yakınların bayramlarını kutlamak ve ölmüşleri sevindirmektir. Ziyarete gelen kişilerin miyane denilen helva ile ekmek getirmesi, bu helva ve ekmeklerin birbirine karıştırılıp helva getirmiş olsun olmasın herkese dağıtılması hem kimsenin aç kalmamasına hizmet etmekte hem de birbiriyle küs olup da birbirinin ekmeğini yemeyen insanların da birbirinin ekmeğini yiyerek barışmalarına hizmet etmektedir. Böylece toplumsal dayanışma ve bütünleşme duygusu pekişmiş olmaktadır. Helva ve ekmek dağıtma âdetinin bazı köylerde olmamakla birlikte bazı köylerde şeker veya bisküvi ya da hazır helva ve ekmek dağıtma şeklinde devam ettiği görülmüştür. Değişime uğramış olsa da Karabük halkının bu âdeti devam ettirdiği ve bu âdetin toplum fertleri arasında paylaşmayı teşvik ettiği söylenebilir. Ayrıca arife günlerinde farklı şehirlerde yaşayan kişilerin memleketlerine gelmeleri, etkinliklere katılmaları toplumsal bütünleşme ve kaynaşmaya katkı sunmaktadır.

Böylece birlikte büyümemiş olan çocuklar ve gençler birbirlerini tanıma fırsatı yakalamaktadır.

Araştırma bulguları geçmişten günümüze dini bayramların arife günlerine toplumda büyük önem verildiğini, Karabük ve başka bazı şehirlerde arife günlerinde gerçekleştirilen ve ziyaret olarak nitelendirilen geleneğin bazı değişikliklerle devam ettiğini ve edeceğini göstermektedir. Bunun yanı sıra Karabük'te arife günü yapılan ziyaret etkinliklerinin toplumsal bütünleşme ve kaynaşmaya da katkısı tespit edilmiştir. Ayrıca arife günü etkinliklerinin Anadolu ve Anadolu dışındaki Türk topluluklarındaki uygulamalarında görülen tütsü yakma, mezarlara şeker bırakma gibi eylemlerin eski Türk inanışları ile alakalı olabileceği düşünülmekle birlikte çalışmanın kapsamı dışında kalacağı için bu konuların üzerinde durulmamıştır.

KAYNAKÇA

- Boratav, P. N. (2013). *100 Soruda Türk Folkloru*. ANKARA : BilgeSu.
- Çılgınoğlu ve Çam, H. O. (2021). Tosya İlçesinin Turizm Potansiyeli. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi* , c. 6, 156-175.
- Deniz ve Aydın, T. K. (2022). Ovacık (Karabük)'ta Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Turizmde Değerlendirilmesi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 328-353.
- Haz. Oğuz, v. (2012). *Türkiye de 2011 Yılında Yaşayan Ramazan ve Kurban Bayramı Geleneksel Kutlamaları*. ANKARA: Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- <https://karabuk.ktb.gov.tr/>. (tarih yok). 2023 tarihinde <https://karabuk.ktb.gov.tr/TR-63710/tarihce.html>. adresinden alındı
- <https://www.nufusu.com/>. (tarih yok). 12 23, 2023 tarihinde <https://www.nufusu.com/il/karabuk-nufusu>. adresinden alındı
- Okur, H. (2023). Kuzey Makedonya'da Kurban İbadetine Dair Uygulamalar. *Humantas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 199-211.
- Polat, K. (2015). Kırgızlarda Ramazan ve Bayram Etkinlikleri. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü DERGİSİ*, 25-48.
- Şimşek ve Demirkaya, P. H. (2023). Erbil Türkmenlerinde Ramazan Gelenekleri Ve Aktarımı. *Milli Folklor*, s. 139, 106-119.
- Yalçın Çelik, S. D. (2010). Mengen'de Özel Gün Yemekleri. *Milli Folklor Dergisi* , S. 86, 127-139.
- Yüksel, G. (2011). Kastamonu'da Dini Bayramları Kutlama Gelenekleri ve Bu Geleneklerin İnsan İlişkilerine Etkisi. *Akademik Bakış Dergisi* , s. 26 1-26.

Kaynak Kişiler

- KK-1. Hatice Kahveci, Karabük Yenice 1979, Lisans Mezunu
- KK-2. Hatice Özer, Karabük Safranbolu, İlkokul Mezunu
- KK-3. Hüseyin Lütfi Ersoy, Karabük Eflani 1974, Ön Lisans Mezunu
- KK-4. Makbule Özen, Karabük Eskipazar 1964, İlkokul Mezunu
- KK-5. Mustafa Aydın, Karabük Ovacık 1968, Lisans Mezunu
- KK-6. Nihayet Sevil, Karabük Ovacık 1967, ilkokul Mezunu
- KK-7. Sıdika Kuş, Karabük Bağcıgaz Köyü 1946, Eğitimi Yok
- KK-8. Sıdkı Par, Karabük Ovacık 1975, İlkokul Mezunu
- KK-9. Şenol Susoy, Karabük 1967, Lisans Üstü

Görüşme Soruları

1. Adınız ve Soyadınız
2. Doğum Yeriniz ve Tarihi
3. Eğitiminiz
4. Yaşadığınız bölgede arife günü ziyaret (ziyaret) gelenekleri uygulanmakta mıdır?
5. Yaşadığınız bölgede ziyaret gelenekleri ne zamandan beri ve niçin uygulanmaktadır?
6. Yaşadığınız bölgede arife günü ziyaratta ne gibi etkinlikler yapılmaktadır?
7. Yaşadığınız bölgede arife günü ziyaret etkinliklerini kim ya da kimler organize etmektedir?
8. Sizce ziyaret gelenekleri devam eder mi?
9. Sizce ziyaret etkinliklerinin toplumsal bütünleşmeye katkıları var mıdır?